

želimo. Knjiga je dragocjen prinos biblijskoj literaturi za kojom će posegnuti ne samo studenti teološkog fakulteta i svećenici već i svaki vjernik koji želi dublje upoznati Božju poruku u ovim stranicama »bogatim slikama«, a po stilu i rječniku tako jednostavnim da ih uz malu uputu može korisno razumjeti i priprosti čovjek, a opet tako prepunim dubokih istina koje će nam istom u Eschatonu postati posve jasne i otkrivene.

C. T.

E. TESTA, Il peccato di Adamo nella Patristica (Gen III), *Studii Biblici Franciscani, Analecta 3, Gerusalemme 1970.*

Poznati egzegeta i dobar poznavatelj egzegeze i teologije prvih vijekova Crkve, profesor SZ na Franjevačkom biblijskom studiju u Jeruzalemu, daje nam u ovom svom djelu, za kojim slijedi njegov zamašni komentar knjige postanka (1. dio: *Storia primitiva, Marietti 1970*), iscrpni i sustavni pregled otačkog učenja o istočnom grijehu kroz razne škole u prvim vijekovima Crkve. Iz ovog pregleda jasno se vidi kako je pitanje istočnog grijeha veoma složeno pitanje i kako je ovo pitanje i tada bilo isto tako uzbudljivo i aktualno kao i danas. Iako su se promijenile društvene strukture, i slika svijeta i način mišljenja, čovjek ostaje uvijek isti u svojoj biti s vječnim upitnikom i nerazrješivom zagonetkom gledajući u sebi i oko sebe onu »dramatičnu borbu između dobra i zla, između grijeha i tame« (GS 13), onaj »duboki otpor da odgovori Bogu, onu odbojnost pred stvarnom ljubavi što je svaki čovjek nosi u sebi već prije svojih vlastitih grijeha«.

Autor nas već u Uvodu upoznaje s problematikom pitanja o istočnom grijehu. Značajno je da se u SZ nigdje ne govori izričito o istočnom grijehu i on je nepoznat u službenom židovstvu. Govori se o kazni grijeha (smrt, trpljenje, strast...), o aktualnim grijesima, o »grijehu svijeta«. Istočni grijeh je novozavjetna objava, predana od apostola, koja nala-

zi svoju potvrdu u Rim 5,12—21. I crkveni oci u svjetlu novozavjetne objave i Rim 5,18 otkrivaju (*relecture*) u Post 3 prvu objavu o istočnom grijehu. Učitelji prvih vijekova ulažu snažne napore da ovu istinu vjere osvijetle, analiziraju i prodube. U tumačenju biblijskih tekstova i tumačenju istine vjere osjeća se utjecaj raznih egzegetskih metoda i teoloških i filozofskih gledanja. K tome doprinose rasvjetljenju istine rasprave protiv vjere pretjeranog helenističkog optimizma Antiohijske škole i sirijskih nestorijanaca, kao i borbe protiv hereze manihejskog pesimizma na Istoku i borbe protiv pretjeranog optimizma pelagijanaca na Zapadu. Dug je bio i naporan put kroz pet stoljeća dok istina nije bila jasno izrečena na pokrajinskim koncilima u Kartagi (418) i u Orangeu (529) i svečano iznesena na Tridentском koncilu (sess. V) protiv protestantskog pesimizma.

Autor zatim kroz šest poglavlja iznosi nauku o istočnom grijehu u raznim školama lučeci »tradiciju vjere« od raznih nadogradnji filozofskih i teoloških pojedinih škola. Svako poglavlje razrađeno je prema shemi: najprije iznosi teološki temelj nauke o istočnom grijehu: paralelizam Adam—Krist, Eva—Marija; slijedi tumačenje pojedine škole o grijehu Adamovu i istočnom, i o naravi grijeha; i, konačno, daje egzegezu Post 3 pojedine škole.

U prvom poglavlju iznosi učenje judeokršćana, koji su najbliži svjedoci tradicije »Pezbitera«, o grijehu Adama i o istočnom grijehu. Istočni grijeh je grijeh ljudske rase, grijeh čovječanstva zbog naše tijesne povezanosti s Adamom, početnikom palog čovječanstva, koji nam se briše u Kristu, novom Adamu otkupljenog čovječanstva.

U *Aleksandrijskoj školi* osjeća se utjecaj judeokršćana ali i Filona i Platona, što prouzrokuje izvjesno zasjenjenje tradicije. I ova škola polazi od teološkog principa naše solidarnosti s Adamom i s Kristom. Adamov osobni grijeh prelazi na sve ljude kao »ljaga naravi«. On djeluje i na osobne grijeh svakog pojedinca jer je po grijehu Adamovu naša narav sklona na zlo. Ljudska narav u početku

je bila stvorena nesavršena ali otvorena prema savršenstvu, prema kontemplaciji, da u zrenju postane »slična« Bogu. Čovjek je stvoren *in statu medio* i mora se sam odlučiti za dobro ili zlo. Dana mu je zapovijed da se odluči za dobro. Ali čovjek je prekršio zapovijed i ostao u svojoj siromašnoj, nesavršenoj naravi. Rađa se požuda, čežnja za zemaljskim guši težnju za duhovnim, i život se gasi u smrti. Samo nas Isusova milost izbavlja od grijeha.

Antiohijska škola je zaslužna zbog doslovnog tumačenja Pisma. Pobjiajući manihejsku zabludu koja gleda u tjelesnoj naravi zlo u sebi, Antiohijci se zanose više helenističkim optimizmom i čovječjom logikom nego svjetlom vjere. Svi priznaju da je Adam sagriješio ali njegov grijeh nema gotovo nikakvog odjeka u ljudskoj naravi, osim snage zavođenja i zlog primjera. Svaki je odgovoran za svoja djela i svaki je tvorac svoje sreće. Neki, kao Teodor Mopsuestijski, idu tako daleko da zabacuju istočni grijeh kao nešto novo, protivno tradiciji i Pismu. Zabacuju stanje izvorne pravednosti i pada i tvrde da postoji samo stanje grijeha u Adamu i stanje milosti u Kristu.

Veliki *Kapadočani* i ostali učitelji Male Azije vjerno iznose tradiciju otaca o istočnom grijehu. Grijeh Adamov bacio nas je u grijeh, bijedu, smrt, izbacio nas je iz »anđeoskog života«, iz raja u koji nas ponovno uvodi Kristova milost.

Sirijska Crkva u početku jasno naučava vjeru tradicije u istinu istočnog grijeha. Kasnije, podvojena, podijeli se i u ovoj istini vjere. Pravovjerni oci u Edesi drže nauku otaca i naučavaju istočni grijeh; a nestorijanci u Nisibi pod utjecajem Teodora Mopsuestijskog zabacuju nauku Crkve o istočnom grijehu.

U latinskoj patristici osjeća se utjecaj judeokršćanske tradicije. Zapadni oci čitaju u Rim 5,12 »in quo« i ne nalaze na poteškoće Antiohijaca. I kad Pelagije pokušava da progura mišljenje Antiohijaca među zapadne kršćane, ustaju jednodušno zapadni oci na čelu sa sv. Augustinom i sv. Jeronimom u obranu tradicije vjere. U raspravama s pelagijancima sv. Augustin razvija nauku o istočnom

grijehu i milosti koju će kasniji koncili usvojiti. I zapadni oci temelje svoju nauku o istočnom grijehu na teološkom principu solidarnosti ljudskog roda u Adamu i stoga se svaki rađa u grijehu.

Iz ovog pregleda autor izvodi veoma korisne zaključke:

1. Svi oci bez razlike govore o Adamovu grijehu i svi naučavaju istočni grijeh kao baštinjeni grijeh, osim male grupe oko Teodora Mopsuestijskog, nestorijanaca i pelagianaca.

2. Svi temelje nauku o istočnom grijehu na teološkom principu naše solidarnosti s Adamom u baštinjenju naravi i grijeha, i naše solidarnosti s Kristom, drugim Adamom, u baštinjenju milosti i života. I kao što je Kristova milost potrebna svim ljudima za spasenje, i samo se u Kristu možemo spasiti, tako i Adamov grijeh prelazi na sve ljude jer svima je potrebna Kristova milost.

3. Izvori i temelje nauke o istočnom grijehu oci vide u biblijskim perikopama Rim 5,12—21 i Post 3, Ps 51, u tradiciji Crkve, posebno u liturgiji krštenja djece, i konačno se pozivaju na bolno iskustvo svakog pojedinca promatrajući zlo u sebi i u svijetu.

4. Izvor istočnog grijeha ne može biti Bog koji je sve dobro stvorio, već se izvor nalazi u grešnom i slobodnom činu prvog čovjeka, predstavnika svega čovječanstva, koji je zaveden od žene a ova opet od Žmije-Sotone. Neki oci vide izvor u samom čovjeku, »cor malignum«, koji je i Adama napastovao na grijeh.

5. Prema nauci Antiohijaca prvi je grijeh bio nešto nužno, korisno da čovjek razvije svoju slobodu; njegove posljedice nisu neka kazna, već Božji dar, one su usadene u našu narav neovisno o grijehu Adamovu i nisu plod Adamova grijeha.

Većina otaca naučava da čovjek nije stvoren u stanju savršenstva već *in statu medio* i morao se sam svojevóljno odlučiti za dobro i zlo, ili da bude potpuno sjedinjen s Bogom ili da ostane daleko od Boga.

6. Svi oci govore o višestrukom Adamovu grijehu, o »peccata originalia«. Redovito ga svode na trostruki grijeh: na grijeh neuredne težnje za

etičkom autonomijom, na grijeh zloporabe moći, tražeći jednakost s Bogom u djelovanju, i na grijeh zloporabe života, ponizujući se na razinu osjetnog. Ovaj trostruki grijeh koji se javlja u Adamovim potomcima nadvladao je Isus trostrukom pobjedom nad Sotonom u napastima.

7. Oci se razilaze u iznošenju naravi grijeha. Svi se slažu da Adamov grijeh nije u animalnom, nižem u čovjeku, već u slobodnoj voljnoj odluci suprotstavljanja Bogu. Razilaze se u određivanju kako Adamov osobni grijeh postaje kolektivni grijeh. Ako izostavimo pojedinačna mišljenja nekih koji vide istočni grijeh samo u zlom primjeru što ga je Adam ostavio potomcima, većina otaca vidi u istočnom grijehu grijeh naravi. I ovaj se, prema nekima, prenosi tradicionizmom ili dodirnom duše s tijelom (utjecaj platonizma!), rađanjem, po krvi. Većina otaca, nakon nabiranja raznih »putova« kojima bi Adamov grijeh ulazio u potomke, priznaju da se nalaze pred tajnom i Bogu je samo poznato kako Adamov grijeh postaje naš grijeh (Origen). Drugi oci vide istočni grijeh u nekoj tajanstvenoj sili koja se otkriva u aktualnim grijesima.

Autor na kraju sažimlje nauku otaca o istočnom grijehu. Jasno se vide tri struje:

1. heretička, kod nekih otaca (Teodor Mopsuestijski, nestorijanci i pelagijanci) koji priznaju Adamov grijeh ali odlučno zabacuju istočni grijeh.

2. Većina otaca, posebno zapadni oci, gleda u istočnom grijehu grijeh naravi ili grešno stanje. Istočni grijeh je samo u analognom smislu grijeh jer mu nedostaju bitna obilježja grijeha: slobodan, svjestan, voljni pristanak na grijeh. Ipak nije to grijeh u metaforičkom smislu, već *reatus poenae*, grešno stanje, »lišenje stanja milosti i Božjeg posinaštva«. I ovaj grijeh briše Kristova milost u krštenju, iako ostavlja i u krštenima *foemes peccati*.

3. Istočni oci vide istočni grijeh u snazi grijeha, »force de péché« koja se otkriva u aktualnim grijesima, u »grijehu svijeta«.

Autor smatra da ovom trećem mišljenju treba dati prednost jer, s je-

dne strane, čuva narav istočnog grijeha i ne suprotstavlja se istočnom grijehu kao grešnom stanju o kojem govore koncili, a s druge strane tu-mači aktualne grijeha, »grijeh svi-jeta«.

Na kraju knjige nalazi se bogato »Stvarno kazalo« te se svaki čitalac lako može snaći u ovoj velikoj šumi otačkih citata, strujanja i naučavanja raznih škola.

Knjiga je koristan doprinos proučavanju istočnog grijeha i obogaćuje suvremenu obilatu literaturu velikih egzegeta i teologa, kao što su: A. M. Dubarle, S. Lyonnet, J. Huby i drugi, o ovoj važnoj istini vjere. Nauka otaca najbolji nam je putokaz u ovoj tako složenoj tematici koja ostavlja još mnoga otvorena pitanja. Oci nam pokazuju sigurni put da ne zalutamo u nekorisne fantazije i besplodne rasprave, to jest da ovu istinu vjere možemo samo upoznati i produbiti i razjasniti u svjetlu Isusa Krista, novoga Adama novog otkupljenog čovječanstva koji nas izbavlja od grijeha i posljedica grijeha prvog Adama, početnika grešnog čovječanstva.

C. T.

ALBINUS SKRINJAR S. I., Articuli in »Verbum Domini« (1963—1969) de Epistola Joannis prima.

Stavio sam naumice pod latinski naslov predmet koji želim objedinjeno zabilježiti. Preda mnom je devet članaka P. Škrinjara iz *Verbum Domini* koji je, nažalost, prestao izlaziti sa svojim 47. godištem pošto je izvršio veliku službu Božjoj Riječi. Ti članci, tiskani između god. 1963. i 1969, zapravo su preuzeti iz opsežnog komentara Ivanovim poslanicama što ga je P. Škrinjar godinama pripravljao. Neću zalaziti u opširniju njihovu recenziju ali ih želim zapisati kao spomenik jednoga marljivog života, predanoga Riječi Božjoj. *Errores in epistola 1 Jo impugnati (VD 41/1963 60—72)* luči dogmatske zablude, što podsjećaju na gnosticizam, i moralne. Popratno se pisac pita u kojem su odnosu zablude protiv kojih piše 1 Iv s onima što ih nalazimo u ostalim ivanovskim spisima i u pismima sv.